

Eerste jaar bij Dick

Kees Doets

July 2, 2004

Dick de Jongh zag ik voor het eerst in het najaar van 1963. Plaats: Roeterseiland, Mathematisch Instituut, Universiteit van Amsterdam.

De zomer ervoor had ik —eindelijk!— kandidaatsexamen gedaan (dankzij de onstuitbare globalisering heet dat nu dus een *bachelor*), wiskunde met natuurkunde en sterrenkunde, en nu, na een lange scandinavische vakantie, was ik van plan verder te gaan met wiskunde, specialisatie logica. (Het gruwelijke natuurkunde-practicum, waarvan veel waarschijnlijk nog uit de vorige, 19e eeuw stamde, had me de natuurkunde uitgejaagd, en de motivatie voor de logica was goeddeels linguïstisch. Maar dat laatste verdampte gedurende de studie, die langzaam maar richting grondslagen van de wiskunde bewoog. Tegenwoordig lijkt dit gebied zo goed als afgesloten en dus van weinig of geen belang meer.) Voor het eerst ging ik in mijn eigen onderhoud voorzien door onbevoegd wiskunde te geven aan een eerste en een tweede klas van een lyceum in West, waar ik iedere vrijdag en zaterdag op een oude Jawa naar toe reed, en dat tegenwoordig, geheel volgens de laatste mode, met een messenprobleem kampt.

In die tijd was Beth's *Instituut voor Grondslagenonderzoek en Filosofie der Exacte Wetenschappen* gehuisvest op een tussenverdieping van het Mathematisch Instituut aan de Nieuwe Achtergracht. Natuurlijk is dit allemaal al decennia geleden op verschillende manieren —fysiek, organisatorisch— gesloopt. Alleen een gehavend naambord (dat het instituut waarschijnlijk pas in een later bestaan op de locatie Diamantslijperij sierde) werd ooit van het grootvuil gered; het hangt nu nog ergens in het ILLC.

Het *IGLO* (zoals het instituut enige jaren later door Curry zou worden gedoopt —abusievelijk, want hij verwarde de duitse *Grundlagen* met de hollandse *grondSlagen*, en dus had het eigenlijk IGSO moeten zijn) bestond

destijds uit de directeur Beth, de twee medewerkers Mooij en Barth, de secretaresse/bibliothecaresse Honeywood en de assistent de Jongh.

Al vóór mijn kandidaatsexamen was ik tot de overtuiging gekomen dat ik meer van logica zou moeten weten dan wat ik in mijn eerste jaar van de Bruijn had geleerd, en dat daarvoor het standaardwerk van Russell en Whitehead wel de geëigende bron zou zijn. Toen ik met dat doel deel I van dit waarschijnlijk reeds lang verstofte monument uit de IGLO-bibliotheek kwam opvragen, verscheen de directeur zelf om te kijken welk vlees hij hier wel in de kuip mocht hebben. Jammer genoeg kwam ik met de *Principia* —hoeveel indruk de eindeloze rijen formules ook op mij maakten!— niet veel verder omdat van het begin af alles scheen te draaien om “propositions”, voor welke notie de door mij geconsulteerde woordenboeken geen bevredigend nederlands equivalent konden leveren.

In die tijd was het de taak van de assistent om een werkcollege te geven aan de hand van de door Beth vertaalde *Inleiding in de Logica* van Tarski (een deeltje in de destijds enige logica-serie ter wereld, van North-Holland, opvallend geel, en toen geredigeerd door Brouwer, Heyting en Beth), en dat was in ieder geval wat Dick deed in het academisch jaar 1963/4. (Overigens, de Beth-vertaling hanteerde, enigszins in afwijking van de gangbare betekenis in het nederlands, het woord “volzin” waar de *Principia* het over “proposition” had; werd hier nu hetzelfde mee bedoeld, of was er toch een subtiel verschil?)

Ik volgde dit college jammer genoeg niet (het zou te makkelijk zijn voor een kandidaat wiskunde); mijn initiatie in de logica dank ik daarentegen aan Else Barth die met het haar kenmerkende aanstekelijke enthousiasme college gaf aan de hand van Beth’s boek *Formal Methods*. (Eén van de belofde meer praktische merites van het daar behandelde tablo-systeem, dat je er altijd een bewijs mee zou vinden als er één was, werd jammer genoeg niet waar gemaakt. Een meer conceptueel nadeel was dat de betekenis van volledigheid enigszins in de lucht bleef hangen omdat de tablos zo dicht aanhingen tegen de semantiek, aan welk begrip door Beth overigens dusdanig weinig woorden werden vuilgemaakt dat ik het nog lang daarna met Korzybski heb geassocieerd.)

Toen ik Else’s advies vroeg bij het opstellen van een doctoraalprogramma (voor een *masters* dus, eigenlijk) wiskunde met logica verwees zij me direct naar Dick die, toen hij een paar jaar eerder vanuit Leiden in Amsterdam arriveerde, dit probleem al voor zichzelf had geklaard. Zo ontmoette ik Dick de Jongh. En zo zal ik vermoedelijk ongeveer hetzelfde hebben gestudeerd

als hij.

Met (o.a.) Dick, Anne Troelstra en Hans Kamp zat ik aan bij het laatste college van Beth. Natuurlijk was hun studie al veel verder gevorderd dan de mijne. Dick en Anne hadden zelfs al met succes gepubliceerd (over traliëtheorie); hun preprint was gevat in een omslag van de Europese organisatie voor atoom-energie *Euratom* (waar Beth een derde geldstroom had weten aan te boren) waarin nadrukkelijk iedere aansprakelijkheid voor calamiteiten als gevolg van toepassingen van het gepubliceerde werd afgewezen.

Dat college had met het keuze-axioma zullen eindigen —Cohen had die zomer net zijn doorbraak geforceerd— maar arriveerde daar nooit omdat de ernstig zieke Beth herhaaldelijk in de opbouw van het ordinaalbegrip vastliep, daarom evenzovaak opnieuw van start ging, en tenslotte overleed. Dick was één van de sprekers bij de begrafenis.

Aan het eind van dat studiejaar verdween Dick voor enige tijd bij mij uit beeld: hij haalde zijn doctoraal en vertrok naar Wisconsin om te promoveren bij Kleene, om pas daarna weer, voorgoed, naar Amsterdam terug te keren.